

978
173

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Національна спілка краєзнавців України

*Нові підходи до організації та ефективного
проведення практик в кризових умовах*
матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару

Тернопіль, 2020

weir /uz/

Бібліотека Тернопільського
національного педагогічного
університету ім. В. Гнатюка

882785

348.091.33-024.22:07
7173

Редакційна колегія

Андрій Кузишин, декан географічного факультету, доцент, канд. геог. наук
(відповідальний редактор)

Іван Каплун, керівник виробничої практики ТНПУ

Ярослав Мариняк, доцент кафедри географії України і туризму, канд. геог. наук

Віктор Мацюк, доцент кафедри фізики, канд. пед. наук

Наталія Дащенко, доцент кафедри журналістики, канд. філол. наук

Інна Поплавська, доцент кафедри географії України і туризму, канд. геог. наук
(відповідальний секретар)

*Друкується за рішенням Науково-методичної комісії географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
протокол № 3 від 30 листопада 2020 р.*

Нові підходи до організації та ефективного проведення практик в кризових умовах: Матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару. Тернопіль: Вектор, 2020. 60 с.

У збірнику наукових праць включені тексти доповідей викладачів Тернопільського національного педагогічного університету з широкого спектру теоретичних і прикладних питань організації та проведення практик для студентів освітніх програм, підготовка за якими здійснюється в університеті, розкрито зміст та теоретико-методичні підходи до проведення практик.

Для викладачів закладів вищої освіти, науковців, докторантів, аспірантів, студентів, учителів і всіх зацікавлених.

Тексти представлено у авторській редакції мовою оригіналу. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат і інших відомостей.

Адреса редакційної колегії:

Географічний факультет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2
м. Тернопіль, 46027
Тел.: +38 035 436154
e-mail: cesk.tnpu@gmail.com

ФІДБЕК, ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА

*Лісова Н.О.,
доцент кафедри геоєкології та методики
навчання екологічних дисциплін*

У сучасній вищій освіті все частіше постає питання про ефективну взаємодію між викладачем та студентом. Саме грамотний фідбек є невід'ємним інструментом для підвищення якості вищої освіти України та кращого досягнення результатів навчання учасниками навчального процесу. Основна мета фідбеку (зворотного зв'язку) – допомогти студентам скорегувати своє мислення та поведінку з метою покращення результатів навчання. Це визначення зворотного зв'язку відрізняє його від інших типів інформації, яка може бути надана студентам, наприклад, підсумкові оцінки або похвала. Зворотній зв'язок – це наслідок навчання та відповідь на результати навчання [6].

Фідбек є найважливішою складовою ідеального навчального циклу (рис.1). Зазвичай зворотний зв'язок надається зовнішнім агентом (наприклад, викладачем або однолітком), але він також може генеруватися самостійно у відповідь на самоконтроль учня. Хоча зворотній зв'язок зазвичай сприймається як інформація, що надається студентам з метою покращення їх роботи, не менш потужна функція зворотного зв'язку полягає у приверненні уваги викладачів до помилок або слабких сторін у їхніх методах навчання, які в подальшому можуть бути вдосконалені [4].

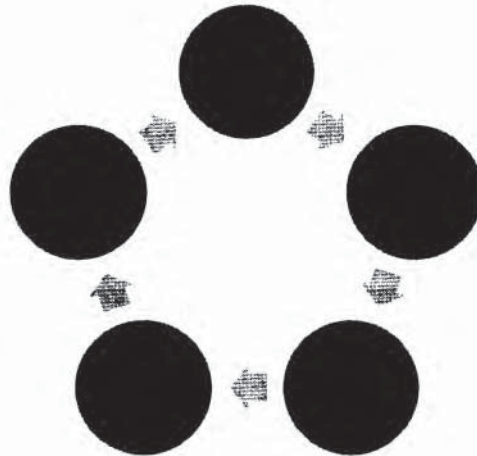

Рис. 1. Місце фідбеку у навчальному циклі
(за Providing Educational Feedback White Paper)

Фідбек широко рекламується як один з найважливіших елементів для сприяння успішному навчанню студентів. Десятиліття досліджень на тему зворотного зв'язку підтримали цю точку зору і виявили, що це один із найефективніших інструментів для підвищення успішності студентів. В обширному метааналізі понад 100 факторів, що впливають на освітні досягнення, Hattie J. та Jaeger R. виявили, що ефект зворотного зв'язку є достатньо великим, щоб помістити його в топ-5 серед усіх досліджуваних впливів у закладах вищої освіти [3].

Фідбек широко розглядається дослідниками як вирішальний інструмент для покращення не лише набуття знань, але і мотивації та задоволення студентів. Крім того, розвиток навичок саморегулятивного навчання залежить від отримання адекватних відгуків під час навчального процесу. Зокрема, зворотній зв'язок може мати великий вплив на цільові орієнтації студентів, а також на їх успіх та зусилля.

Однак, незважаючи на загальний позитивний ефект, зворотний зв'язок характеризується як «палка з двома кінцями», і як було виявлено, негативно впливає на результати навчання приблизно в третині всіх досліджень. Ця мінливість ефектів зворотного зв'язку виключає будь-які прості рекомендації щодо збільшення зворотного зв'язку як способу покращення навчання. Основним напрямком сучасних досліджень зворотного зв'язку є вивчення факторів, що впливають на його ефективність.

Встановлено, що ефективність фідбеку зумовлена багатьма факторами. Нижче наведено чотири фактори, які, як було встановлено, сильно впливають на ефективність зворотного зв'язку, а також подано коротке обговорення деяких основних висновків, пов'язаних із кожним.

Перш за все, слід звертати увагу на особисті уміння та знання студента. Встановлено, що вміння та попередні знання тих, хто навчається, сильно впливають на ефективність втручань із зворотним зв'язком. Початківці, які працюють над простими завданнями, отримують значну користь від негайного зворотного зв'язку, тоді як більш кваліфіковані студенти, часто вирішуючи питання вищого когнітивного рівня, можуть отримати вигоду із затримки зворотного зв'язку, що забезпечує більший час на обробку. Студенти з низьким рівнем успіху знаходять найбільший вигравш із зворотного зв'язку з директивами (тобто, отримуючи повну інформації для прогресу), тоді як дослідження виявили, що високоуспішні студенти часто найкраще підтримуються простою перевіркою відповідей та сприяючою інформацією, такою як підказки [6].

Також було виявлено, що переконання студентів щодо навчального процесу та їх цільових орієнтацій сильно впливають на сприйнятливість та

сприйняття отриманого відгуку. В ідеалі зворотний зв'язок повинен заохочувати уважність до навчання шляхом самостійного посилення на результати діяльності студента, акцентування на природу приросту навчального процесу та підкреслення позитивних взаємозв'язків між зусиллями та досягненнями. І навпаки, зворотний зв'язок, що підкреслює нормативне або порівняльне вимірювання (наприклад, оцінки чи рейтинги), заохочує зосередження уваги на самолюбстві та призводить до зменшення зусиль студентів, зниженні самоефективності та загальних досягнень [1].

Другим важливим фактором є контекст навчання. Ефективний фідбек має включати конкретні кроки для тих, хто навчається, із зазначенням чіткого шляху вперед, а не просто звернення до минулих помилок та результативності. Зворотній зв'язок повинен надавати перспективні пропозиції щодо вдосконалення та використовуватись для інформування про переглянуті цілі, які перевищують поточні здібності студента. Окрім того, для отримання вигоди від зворотного зв'язку потрібні навчальні можливості для застосування отриманих відгуків за допомогою практичних зусиль або розробки завдань, що ґрунтуються на комплексних проектах. Дуже часто зворотній зв'язок надається лише разом із підсумковими оцінками, які позбавляють студентів можливості покращити свої результати [4].

Хороші відгуки зменшують невизначеність студента щодо поточного рівня результативності та бажаної мети. Чіткі та складні академічні цілі в поєднанні з частими зворотними зв'язками є вирішальними факторами для підтримки рівня залученості та зацікавленості студентів, необхідних для досягнення високих результатів. Зворотній зв'язок, що надається в навчальному контексті, що характеризується незрозумілими або тривіальними цілями, швидше за все, може заплутати, неправильно розумітися або просто ігноруватися студентами. Крім того, було виявлено, що позитивна реакція студента на критичний фідбек у вигляді збільшення зусиль та наполегливості залежить від прихильності студента до академічних цілей, що значною мірою визначається їх сприйнятою значимістю, та навчального клімату, який охоплює невдачі та помилки [3, 7].

Наступне на що необхідно звернути увагу, це структура зворотного зв'язку. Фідбек повинен бути розроблений таким чином, щоб уникнути когнітивних перевантажень і бути настільки мінімально складним, наскільки це необхідно для передачі необхідної коригуючої інформації або детальної інформації. Кількість інформації про зворотній зв'язок, яку отримує студент, має бути обмежена і зосереджуватися на кількох важливих сферах вдосконалення, уникаючи більш дотичних або тривіальних виправлень, які можуть відвернути увагу студента. Крім того, зворотний зв'язок повинен бути

чітким і конкретним при передачі критеріїв, за якими видно чи студент досягнув успіху чи ні, щоб уникнути розчарування або заплутування. Оцінювальна інформація без чітких посилань на відповідні критерії успіху, швидше за все, призведе до поганої успішності студентів та не ефективного самоконтролю [5].

Детальний фідбек, який надає інформацію про те, як, коли і чому у відповідь на менші показники, як правило, перевершує коригуючий відгук. Перевірка правильності відповіді або надання студентам можливості обирати відповіді, поки не буде визначено правильне рішення, не забезпечує достатньо інформації для усунення непорозумінь. Буває також так, що позитивні ефекти зворотного зв'язку пом'якшуються, якщо студентам надається можливість переглянути відповіді до подання кінцевих результатів, наприклад, "заглянувши вперед" [6].

Окрім вище зазначених факторів, важливо звертати увагу на рівень зворотного зв'язку. Інформацію яку містить фідбек можна націлити на наступні рівні. Рівень завдання, наприклад, „Так, це правильна відповідь.“ Рівень процесу, наприклад, „Схоже, ви використали неправильну стратегію для другого кроку.“). Рівень регуляції, наприклад, „Що сталося б, якби ви змінили змінну X? Та рівень самого себе, наприклад, " Чудова робота! ". Перші три рівні зворотного зв'язку наближають континуум, який приблизно відповідає природному прогресу студента від початківця до експерта. Зворотній зв'язок на рівні завдань корисний для початківців, які працюють над простими завданнями. Рівні процесу та регуляції надзвичайно цінні для більш кваліфікованих студентів, які працюють над розвитком глибшого розуміння та ширших метакогнітивних навичок, які можуть застосовуватися в різних галузях дослідження [3, 4].

Слід уникати зворотного зв'язку, спрямованого на рівень самого себе, який не передбачає суттєвої інформації, пов'язаної із завданнями. Було встановлено, що надання похвали студентам або більш відчутні винагороди заважають досягненню, внутрішній мотивації та результатам навчання. Встановлено, що навіть включення похвали поряд із суттєвими відгуками, часто як спосіб пом'якшення критичних коментарів, ефективно стирає позитивні наслідки зворотного зв'язку. Фідбек повинен бути пов'язаний із завданням і уникати будь-яких можливих посилань на образ чи самоповагу студента [2].

Важливим висновком є те, що не існує єдиного типу зворотного зв'язку, який підходить для всіх студентів у всіх навчальних ситуаціях. Незважаючи на те, що фідбек може суттєво покращити результати навчання, розроблення

ефективних навчальних відгуків вимагає врахування ряду різних факторів для досягнення бажаних результатів навчання.

Список використаних джерел

1. Ambrose, S., Bridges, M., & DiPietro, M. (2010). *How learning works: Seven research-based principles for smart teaching*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
2. Espasa, A., & Meneses, J. (2009). Analysing feedback processes in an online teaching and learning environment: an exploratory study. *Higher Education*, 59, 277–292. doi:10.1007/s10734-009-9247-4
3. Hattie, J. & Jaeger, R. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education*, 5, 111–121. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0969595980050102>
4. Hattie, J. (2011). Feedback in schools. In R. Sutton, M.J. Hornsey, & K.M. Douglas (Eds.), *Feedback: The communication of praise, criticism, and advice*. New York, NY: Peter Lang Publishing.
5. Lipnevich, A. a, & Smith, J. K. (2009). Effects of differential feedback on students' examination performance. *Journal of Experimental Psychology. Applied*, 15, 319–333. doi:10.1037/a0017841
6. Shute, V. (2007). Focus on formative feedback. Review of educational research. Princeton, NJ: Educational Testing Service. <http://rer.sagepub.com/content/78/1/153.shor>
7. Wiliam, D. (2005). Keeping learning on track: Formative assessment and the regulation of learning. *Making Mathematics Vital: Proceedings of the Twentieth Biennial Conference of the Australian Association of Mathematics Teachers*. Retrieved from <http://lbf.aamt.edu.au/index.php/layout/set/print/content/download/19063/252036/file/mm-vital.pdf#page=26>